

Franc Krnjak*

DNEVNIK UJETEGA JUGOSLOVANSKEGA REZERVISTA

Avtor nam v prispevku predstavi dnevnik Karla Šavore iz Središča ob Dravi, ki je bil 5. aprila 1941 vpoklican na Ptuj na orožne vaje, tam dočakal nemški napad na tedanjo Jugoslavijo in bil kasneje odpeljan na prisilno delo v Nemčijo. Tam je preživel sedem mesecev, ki jih je opisal v svojih dnevniških zapisih.

Uvod

Karel Šavora se je rodil 8. oktobra 1918 v Središču ob Dravi kmečkim staršem. Nekaj dni pred napadom nacističnih hord na Jugoslavijo je bil vpoklican v rezervni sestav na Ptuj. Tam je dočakal vpad Nemcev ter po nekaj dneh nemško ujetništvo. Odpeljali so ga na prisilno delo v Nemčijo, kraj Altengrabov pri Magdeburgu, v delovno taborišče Stalag 11A. Po sedmih mesecih prisilnega dela je bil izpuščen domov. Ponovno so ga vpoklicali kot "prostovoljca" v nemško armado, aprila 1943, v Wittenberg. Kot edinec na kmetiji, je dobil že čez dva meseca tako imenovani "ernten Urlaub" (žetveni dopust) za spravilo pridelkov na domači kmetiji - žetve, od koder se ni hotel vrniti. Na domačem seniku se je skrival polnih 23 mesecev in srečno preživel z družino vred ves pritisk nemškega gestapa in 1945. leta nemško - bolgarski spopad, ko je bojišče za pet tednov obstalo med Središčem in Humom pri Ormožu.

Dva božiča in dve veliki noči je preživel v senenem bunkerju, kjer je lahko le ležal in se plazil. Zanj je poleg žene Milene vedel še sosed Adolf Kosi. Po naključju ga je našel sosed Ivan Borko, po domače Đurov Vanč, vendar ga ni izdal. Okupator je slutil, da se bo vrnil domov. Šest mesecev ga je dan in noč čakal v zasedi pred domačo hišo. Ni mu uspelo. Karlek, kot so ga domačini klicali, jih je skozi špranje v varnem zavetju opazoval ter se sprijaznil z usodo svoje družine. Tukaj pa se prične že nova zgodba.

Dnevnik sam na sebi nima literarne vrednosti, je pa živ, avtentičen dokument o trpljenju slovenskih vojnih ujetnikov. Je tudi prispevek k popolnemu prikazu raznarodovalne politike najtršega sistema, ki se je na srečo kaj hitro sesul.

Po dnevniških zapisih - 5. april 1941 do 14. november 1941

Zjutraj, 5. aprila 1941, sem prišel na Ptuj na vpoklic na orožne vaje. Ob 8. uri sem se oglasil na komandi, nato pa smo z mojimi Središčani, ki so že bili tukaj: s Karlom Veselkom, Srečkom Kocjanom, Frančkom Rakušo, z bratrancom Karlom Šavoro v gostilni pri Mostu pričeli igrati biljard in nato popivali vse do srede popoldneva. Po "lumpariji" sem z mešanimi občutki zapustil gostilno in se napotil v svojo četo. Pozno popoldne sem jo komaj našel, se preoblekel in čakal do 21. ure na večerjo, ki je bila na ozarah njive nekje pri Novi vasi pri Ptuj. Po borni večerji sem se zavlekel na bližnji senik na zasluženi počitek.

Naslednji dan je bila cvetna nedelja. Zgodaj zjutraj me je zbudil alarm ("uzbuna"). Namesto zajtrka smo dobili "bojevo municijo", plinske maske, skratka, celotno bojno opremo in takoj krenili v neznano. Spomnim se, da smo imeli tabor ob hiši Leopolda Vode. Med potjo smo se morali izogibati odprtih terenov zaradi preletov nemških letal, čeprav so le-ta letala visoko. Skozi Ptuj smo korakali preko mostu proti Hajdini. Ko smo prišli do mosta, je naše topništvo pričelo streljati na nemška letala, ki so takoj odgovorila s silovitim protinapadom. Zvedel sem, da je bil pri ptujski bolnišnici ranjen naš vojak. V mestu je nastala zmeda. Ljudje so brezglavo tekali in jokali.

Pri hajdinski cerkvi sv. Roka nas je napadlo nemško letalstvo z mitraljezi. Naše topništvo, južno od nas, je popolnoma uničilo. Takrat sem se pošteno ustrašil. Skrivali smo se za še neozelenelimi drevesi, saj prave vegetacije še ni bilo. Po napadu so nam ukazali, da se moramo vrniti proti Ptuj. Utaborili smo se pri Koroščevem mlinu in takoj zavzeli položaje ob Dravi. Bil sem dodeljen h "komori". Začeli smo postavljati poljsko kuhinjo in pripravljati kosilo. Ob 14. uri sem doživel tretji letalski napad, le da ni bil tako silovit. Bombardirali in mitraljirali so turniški grad in pontone. Ves popoldan so nas obiskovali ti "jekleni ptiči". Pozno zvečer sem dobil ukaz, naj pripeljem bombe na položaje ob Dravi, nato pa sem bil v

* Franc Krnjak, Skolibrova 5, 2270 Ormož.

patrulji. Drugi dan sem se peljal s kmečkim vozom v Novo vas k Leopoldu Vodi po prazno embalažo od streliva. Nazaj grede sem srečal domačina iz Grab Ivana Hanželiča, sina tedanjega središkega policaja. Naročil sem mu pozdrave, midva s kmetom pa sva se vrnila h Koroščevemu mlinu. Ves popoldan smo se v bližini mlina vkopavali in delali mitralješka gnezda. Nemška letala so nas nenehno napadala z mitraljezi, tako da smo le stežka uredili zaklone.

Pozno zvečer je prišlo povelje za umik. V dežju smo pripravljali pratež. Zjutraj, 8. aprila proti tretji uri, smo krenili z vozovi proti Selam. V daljavi smo zagledali velik požar in ugotovili, da gori skladišče orožja v Mariboru.

Ob svitu smo prišli v Sela, si malo odpočili in v gostilni spili vsak svojo "dozo", glede na to, koliko je kdo imel v denarnici. Naglo smo se približevali haloškemu hribom. Na Strmecu smo takoj zasedli položaje. S kuhinjo in pratečimi prinašalci streliva smo se umaknili više k lovski koči in se tam utaborili. Ves dan je bilo slabo vreme. Spremljali so nas sneg in nemška letala. Tudi naše topništvo je odgovarjalo. Spali smo na tesnem, v listnjaku ob naših konjih, kjer smo se malo ogreli ob živini.

Naslednji dan je močno deževalo in snežilo. Hrane nam je že primanjkovalo, tako da nismo imeli več česa kuhati. Pri nekem kmetu smo zaplenili telico, pri mlinarju dve vreči moke, v trgovini mast in sol in spet pri kmetu še kaj za pod zob. Z nekim kmetom sem se dogovoril, da mi zamenja konja za civilno obleko. Iz tega ni bilo nič, ker je bilo slabo vreme in so nas napadala letala. Tega dne zvečer smo si v lovskem domu pripravili "zadnjo večerjo". Na sredo prostora smo raztegnili dolgo mizo, vlomili v kuhinjsko kredenco, iz nje vzeli krožnike in vse, kar sodi zraven. Za večerjo sem pripravil juho z govedino, brez kruha, vino pa nam je nadomestila voda. Večerjo sem organiziral sam, saj sem imel dogovor s kmetom za civilno obleko in trden namen, da bom ponoči pobegnili. Z menoj je bil tudi znanec Masten iz Frankovcev pri Ormožu.

Misli so mi tavale proti domu in čakal sem na kmetov dogovor. V tem trenutku pade povelje za "uzbuno" - za odhod. Kljub povelju smo čakali do jutra. Kmeta z obleko ni bilo in z Mastenom sva ob natovorjenih konjih za silo zaspala. Zeblo naju je vso noč. Ob svitu sva ugotovila, da je skoraj polovica naših vojakov pobegnila. Muhasti april nam je spet naslednji dan, 10. aprila, prinesel sneg in dež. Zjutraj sem moral zapreči konja in-hajd- v 4 km oddaljeni turniški grad po seno. Ves čas je deževalo in snežilo ter me bičalo z ledenimi kosi. Ob povratku sem se malo ogrel in že je prišlo povelje za umik, saj so bili Nemci krepko za nami. Ob umiku nas je naš komandir, bil je stotnik po

činu, nagovoril, da lahko izbiramo. Kdor želi, lahko gre domov, ostali naj se mu pridružijo. Dobil sem občutek, da je komandir želel, da bi vsi odšli, saj potem tudi njemu ne bi preostalo drugega kot odhod domov. Glavnina nas je odšla, le nekaj jih je ostalo. Ob odhodu sva se z Mastenom pridružila nekaterim našim "pobegnjencem". Mimogrede smo našli poln kotel kuhanega mesa, ki smo ga v naglici prej zapustili, in se do sitega najedli. Po končani pojedini smo začeli teči proti Selam. Med potjo sem odvrigel vso vojaško opremo. Ob poti smo zavili v prvo hišo, si za silo odpočili, nakar so nam domačini sporočili, da so Nemci tukaj. V tem trenutku smo skozi okno opazili nemško patroljo - šest vojakov na kolesih, zelenih kot kuščarji. Oboroženi so bili s strojnimi, ki so bile malo večje od pištol. Bili so to sami mladi, krepki fantje. Ko so prišli do mostu, ki je bil v podnožju Strmca in ni bil razstreljen, ker se razstrelivo ni aktiviralo, so odložili kolesa. Formirali so se v strelce in se začeli strahopetno kot zajci vzpenjati po gozdu. Medtem smo se pogovarjali, kaj nam je narediti. Ali naj tu počakamo ali naj gremo Nemcem nasproti? Vseh šest se nas je odločilo, da se jim predamo. Ob predaji smo naleteli na drugo patroljo. Vprašali so nas po orožju. Ko so dobili negativen odgovor, so nam malo "prešlatali" žepe in že smo v spremstvu dveh vojakov hiteli proti Ptujju. Pri bližnji gostilni smo naleteli na našega mrtvega kaplarja, ki je od veselja in pijanosti, ker je pobegnili, aktiviral ročno granato, pozabil pa jo je odvreči.

Z bližnjih haloških hribov nas je opazilo naše topništvo in začelo divje streljati za nami. V tem trenutku se je spustil tako gost sneg, da nam niso mogli slediti. Proti Ptujju smo videvali mnogo vojaških razbitin in srečevali nove nemške kolone. Čez ptujski most smo prišli le s težavo, po položenih deskah, saj je bil most močno poškodovan. Tudi železniški most je bil porušen in so ga že začeli popravljati. V mestu je bilo polno Nemcev. Posledice okupacije so pustile sledove. Mnogo hiš je poškodovalo naše topništvo, ki je iz Haloz obstreljevalo most in mesto.

Nemška spremljevalca sta nas peljala v Lenartovo poslopje. Tukaj so nam pobrali osebne predmete. Začeli so nas preštovati. Čez kakšno uro smo krenili proti Dornavi. Veselil sem se odhoda, saj sem upal, da gremo v ormoški grad. Toda zmotil sem se. V tej koloni sem našel tudi domačina Edeka Pajka, ki je bil dan poprej ujet. Med Ptujem in Dornavo smo srečevali nove nemške kolone in sveže grobove ubitih nemških vojakov. Blizu Dornave so bile razmetane in uničene naše protitankovske ovire. Ob prihodu v dornavski grad so nas ponovno prešteli. V gradu sem srečal ranjenega Jakoba Bezjaka iz Obreža. Revez je ležal na golem betonu. Po kratki proceduri so nas naselili na prazne grajske senike. Večerja je bila

skopa - grenek čaj. Na podstrešju grajskih hlevov smo bili tako natlačeni, da sem komaj sedel. Najhuje je bilo opravljati potrebo. Dol nismo smeli, tako da smo potrebo opravili kar v velik škaf na seniku.

Naslednji dan, 11. april, je bil lep. Po obveznem preštevanju smo se odpravili na dolgo križevo pot proti Nemčiji. Pešachi smo proti Sv. Lenartu. Med potjo so nam ljudje dajali kruh in s solznimi očmi sočustvovali z nami. Okrog poldneva smo prispeli v Sv. Lenart (Lenart v Slov. goricah). V naglici smo si v praznem jabolčnem skladišču odpočili. Spet sem se srečal s svojimi rojaki – z Vinkom Medikom in Jožefom Šnajderjem iz Obreža. Usoda je hotela, da smo bili skupaj ves čas ujetništva. Tudi orožnik Fekonja se nam je pridružil. V Sv. Lenartu smo za kosilo dobili malo koruznih žgancev in kisle juhe. Nato smo nadaljevali pot. Utrujeni, z ožuljenimi nogami, smo zvečer prispeli v Cmurek. Brez večerje so nas nastanili v zapuščene živalske hleve. Tukaj nam je bilo kljub lakoti malo boljše, saj smo imeli več prostora, pa tudi nekaj sena smo našli. Ves čas nas je spremljalo lepo vreme. Naslednji dan smo zajtrkovali košček kruha in malo konzerve. Do 14. ure smo bili na podstrešju hleva, nakar so nas odpeljali v Lipnico. Proti Jugoslaviji so se valile motorizirane kolone. V Lipnici so mi odvzeli vžigalnik, zadnje upanje in veselje ob kajenju. Nastanili so nas v starem mlinu. Večerjali smo košček kruha in klobaso. Spet smo stisnjeni spali na golem podu.

13. aprila 1941. Velika noč. Lepo vreme. Domači velikonočni zajtrk smo zamenjali z grenkim čajem. Ves dopoldan smo posedali na trati za grajskim mlinom. Za kosilo smo dobili kruh, maslo in marmelado. Pozno popoldan so nas naložili na živinske vagone. V našem vagonu nas je bilo 45, v preostalih pa 50. Zvečer smo krenili v neznano. Vozili smo se vso noč, ves naslednji dan in noč in tretji dan do večera. Transport se je le za toliko ustavil, da smo vagone prezračili in da so nas kot živali nahranili in napojili. Tako smo torej po mučnih treh dneh končali vožnjo ter se končno ustavili v Altengrabovu pri Magdeburgu. Naš in tudi moj dom je postalo taborišče za vojne ujetnike Stalag 11/A. Taborišče je bilo ogromno, saj je imelo prostora za 80.000 ljudi. Po prihodu so nam postregli sladko toplo vodo, ki je kljub močni lakoti nisem mogel zaužiti. Kmalu so se razširile govorice, da je v tej vodi najbrž zdravilo oziroma poživilo, da nas spravijo na noge od dolgega potovanja. Na moje veliko razočaranje pa je bila to vsakodnevna taboriščna hrana, kot se je izkazalo že zjutraj.

Naj navedem kraje, skozi katere smo se peljali. Skozi majhno linico na vagonu sem si jih zapisoval: Graz, Salzburg, Leadning, Bischofshofen, Knigl, Jockta,

Ferlasgrün, Reichenbach, Leipzig in Halle. Vozili smo se seveda skozi več mest, ki pa se mi jih ni posrečilo videti ali zapisati. Po večerji smo polegli na predalske postelje, tako da smo spali eden nad drugim. Medik, Šnajder in jaz smo se seveda držali skupaj, saj smo bili domačini in od 12. aprila ves čas skupaj. Skupaj smo trpeli ves čas ujetništva, dokler se nismo vrnili domov v prelepo Središče.

Na posteljah je bilo za dva prsta oblancev in dve vojaški odeji. Sedaj se je začelo pravo stradanje. Hrana je bila približno takšna: grenek čaj, za kosilo korenčkova juha s krompirjem, včasih pa tudi smrdljive ribe. Večerja: hlebec kruha, razdeljen na pet mož, malo klobase ali masla in vsak dan že omenjeno ogabno zdravilo. Kadilcem je bilo najhuje, ker ni bilo tobaka. Iskali smo po tobačnem "krogu" čike in jih s slastjo "požirali". Sicer nas je v taborišču poleg gladu pestil tudi dolgčas. Lakota je bila naša "najboljša" prijateljica.

Spali smo najdlje osem ur, saj je bilo težko krotiti lakoto. Dopoldan smo se "učili" korakati. Kdor ni hotel, pa je dolgčas preganjal s sedenjem ali kartanjem. Domotožje je bilo hudo! Sleherni trenutek smo bili v mislih pri svojih dragih.

V taborišču se je širila novica, da bomo do 5. maja doma. Na žalost ni bilo tako!

Vreme se je vse bolj kisalo. Mraz s snegom ni bil nobena posebnost. 17. maja so nas ponovno natančno popisali. Pri popisu smo dobili taboriščne številke, ki smo jih morali nositi okrog vratu. Dobil sem številko 111063. Po tej proceduri so nas okopali in razkužili in nas naselili v druge barake. Mraz in lakota sta se ponavljala iz dneva v dan. Tukaj sem ponovno srečal znanca z bližnje okolice: Franca Vezjaka s Sv. Bolfenka na Kogu in Alojza Vihra z Litmerka pri Ormožu.

Za našim je prispel drugi transport. V tem transportu so bili moj stric Martin, Jožef Zdravec - Tratni in Kranjc iz Obreža, Konrad Kolarič iz Godenincev, Jožef Golob in Rudek Jurjaševič iz Središča. To je bilo veselo snidenje! Seveda smo se družili. S stricem Martinom sva se vsak dan pogovarjala, kako bi nam zdaj prav prišlo mastno meso in jetra od kolin, česar sicer nisem maral. Stric Martin je že drugič v življenju okušal blaznost svetovne morije! Čez nekaj dni smo bili zdravniško pregledani. Ob pregledu smo dobili v levo stran prsi in v levo roko injekcijo proti kozam. Tridesetega smo dobili tretjo in zadnjo injekcijo v levo stran prsi. Sam Bog ve, čemu je bilo potrebno to cepljenje. Sicer pa se po tej terapiji nisem počutil slabo.

Namesto da bi šli domov, kot se je šušljalo po taborišču, so nas po cepljenju formirali v skupine od

devet do petdeset mož in nas vodili na delo. V moji skupini je bilo 45 mož. Tako sem se s stricem in z ostalimi rojaki iz drugega transporta razšel.

V začetku maja je pritisnil hud mraz, tudi snežilo je. Okrog 11. ure so nas s traktorjem odpeljali v 40 km oddaljeni kraj Steutz. Steutz leži na desnem bregu reke Elbe, med mestoma Aken in Zerbst. Aken je oddaljen 5 km, Zerbst pa 12 km. Izstopili smo na dvorišču tovarne lanenega prediva. Ob prihodu smo dobili krompirjevo omako in bili neizmerno srečni, ker smo si napolnili prazne želodce. Hrana niti ni bila slaba. Naj jo iztrgam pozabi! Zjutraj kruh z marmelado, včasih z maslom, in kava, včasih tudi bela kava, ob sredah in nedeljah namesto kruha žemlje, za malico krompirjeva juha. Kosilo je bilo natanko ob 12.30. Na teden enkrat smo dobili pljuča s krompirjem ali krompirjevko s korenjem. Za večerjo je bila prežganka in cel krompir. Solato smo dobili le tu in tam, pa še ta je bila sladkana.

Postelje so bile tukaj za eno nadstropje nižje kot v taborišču in spanje je bilo udobnejše. V naši baraki so bile tri sobe. Baraka je imela svoje, z bodečo žico ograjeno, dvorišče. Dvoriščna vrata so bila vedno zaklenjena. Tudi vodovod je bil na dvorišču. V dveh sobah smo spali, v tretji smo imeli jedilnico. Naslednji dan so nas razdelili po tovarni. Z znancem in rojakom Šnajderjem sva bila dodeljena na poljska dela. Pobirali smo lan, ga vezali v snope in postavljali v kopice. Delovni čas se je pričel zjutraj ob 7.30 in je trajal do 17.30. Med tem časom smo imeli malico in kosilo. Delo ni bilo preveč naporno in tudi preganjali nas niso.

Po večerji smo si prinesli v sobo tri stare kante, t.i. nočne kible, saj po 22. uri ni bilo izstopa iz barake, ker nam je straža zaklenila vrata. Okna so bila zamrežena z bodečo žico. Vstali smo ob 6.30. Straža nam je odklenila vrata, vljudno pozdravila in mirno opozorila na vstajanje. Zanimivo, da nas tukaj niso budili z neko trdoto, tako kot pri vojaki, značilno za Srbe: Diži se! Ob tem se spomnim svoje matere, ki me je ravno tako budila, ko sem bil majhen. Zvečer dolgo nisem mogel zaspati, misli so mi rojile po glavi, kako jim je doma. Doma me čakajo žena, sinček in mama. Najbolj me potrebuje kmetija. Večerni dolgčas si preganjamo s kartanjem, tudi pozno v noč. Danes ponoči, 6. maja 1941, so nas prvič zbudile sirene in naznanile bližajoča sovražna letala. Čez čas smo slišali bobnenje angleških letalskih motorjev. Vse skupaj je trajalo kakšne pol ure, nato je nevarnost prenehala. Vsak peti dan smo dobili predujem plače. Predujem je znašal 2 taboriščni marki.

Plače smo bili zelo veseli. Z njo smo si lahko kupili osebne potrebščine in tobak. Sedaj nam ni bilo več treba pobirati čikov po taborišču ali pa prositi zanje civiliste.

S kajenjem sem se nekoliko pomiril in potolažil, preganjal pa sem tudi večerni dolgčas in slabo vreme. Sneg z dežjem nas je zadnjič obiskal 15. maja. Na binkoštni dan, 1. junija, smo imeli prost dan, le popoldne smo kopali na vrtu. Zaradi poznejše pomladi kot pri nas smo krompir šele sedaj posadili. Tudi češnje so začele šele zdaj cveteti. Pri delu na polju so se nam pridružili sezonski delavci iz Belgije. Mnogi so bili lansko leto tukaj v ujetništvu, pa so se zaradi zaslužka sedaj vrnili.

Kot sem zapisal, tukaj na severu vse kulture kasnijo. Rž je cvetela po 15. juniju, akacija pa se je začela šele beliti. Popoldan je bilo že topleje. Začela se je klasiti pšenica, tudi oves bo kmalu. Najbolj veseli smo bili takrat, ko smo dobili tobak in cigarete. Že teden dni smo bili brez te "čudovite" trave. Prvega julija je pričel cveteti krompir in že čez dobrih 10 dni smo dobili za kosilo mlad krompir od drugod. Krompir, krompir pa spet krompir in vsak dan krompir! Po vojni doma sem ga spoštljivo gojil, vendar s kančkom odpora.

Čez nekaj dni smo lahko prvič pisali domov. Željno smo pričakovali odgovore svojih dragih. Kako so? Kako živijo? Kaj je novega? Vprašanjem ni bilo konca.

V tem mesecu je začela cveteti lipa. Vsak dan smo na rečne ladje tovorili laneno seme, ki so ga ne vem kam, vozili po reki Elbi. Delo je bilo naporno, saj so vreče tehtale po 75 kg. Ročno sva jih po dva dvigovala s traktorja znamke Bulldog. Za to delo smo dobili kot nagrado od šefa vsak po zavojček tobaka.

Ponoči so drugič oznanili zračni alarm. Letala in bombe so strahotno gremeli nad 18 km oddaljenim Dessauom.

Konec julija se je tukaj pričela žetev. Rž je bila zelo lepa, imela pa je tudi izredno dolgo klasje. Nekaj semena sem si nabral, da bi ga shranil. Če Bog da, če se srečno vrnem domov, ga bom poizkusil posejati, da bom videl, kako se bo obneslo.

Sedaj smo dobili prve odgovore od dragih domačih. Srečen dan v življenju! Iskrica upanja v daljni tuji deželi! Hvala Bogu, doma je bilo vse v redu! Zgodila se je le ena nesreča. Izguba domače kobile, žrtev prekletih Srbov. Pa bo tudi to pozabljeno. Glavno, da so doma vsi zdravi in živi, posebno mali Karlek, za katerega sem bil najbolj v skrbeh.

V začetku avgusta se je vreme naglo poslabšalo. Kaže, da se naglo približuje jesen. Hladno je in vsak dan dežuje. Sedaj smo dobili vsak po sto šestdeset kosov cigaret in štirideset gramov tobaka. Kupil sem si še šest zavojčkov in upam, da pa bo dovolj do začetka septembra.

Angleška letala so nas sedaj pogosteje obiskovala. Skoraj vsako noč smo imeli alarm. Na letala je streljalo protiletalsko topništvo. Detonacije so bile tako silovite, da so se barake tresle kot ob potresu. V zraku smo opazovali bliske eksplozij granat. Čez kakšno uro so se letala vračala in zopet se je začel peklenski hudičev ples. Zvedeli smo, da so bila letala namenjena v Berlin. Govorili so nam, da kljub bombardiranju niso povzročila nobene škode. Bojda so ob tem bombardiranju ubili 800 civilistov. Ne vem, če je to res!

Domotožje je bilo nepopisno! Misel na domače smo blažili s kartanjem, pogovarjanjem in z uprizarjanjem raznih, včasih slabih šal.

Zaradi slabega vremena je skoraj ves pridelek lanu ostal na polju. Kmalu so se raznesle govornice, da bomo šli domov. Tudi stražar je trdil, da je o tem nekaj slišal, da bomo najpozneje v novembru doma. Bog daj, da bi se uresničila njegova napoved. V začetku avgusta so nekateri dobili od domačih odgovore na pisma. Šnajderju so sporočili, da mu je umrl oče. Bili smo potrti ob tako žalostni novici.

Že tako borna menaža se je poslabšala. Dan za dnem krompir in korenčkova juha. Dostikrat smo dobili samo zajtrk in večerjo. Večerja s petdesetimi kot oreh drobnimi krompirji mi je tako napihnila želodec, da je ponoči krulil kot prašič.

Bombardiranje se je stopnjevalo. Letala so napadala cilje v bližini naše tovarne. Ker so napadali ponoči, so bombe padale na polje. Kljub slabemu vremenu so Angleži vztrajno napadali. Za nočni cilj so si izbrali železniški kolodvor v Dessauu in naslednji dan sem imel srečo, da sem si oglelal to strašno razdejanje. Nad Aknom pa so to noč odmetavali samo svetleče bombe.

Po veliki noči so nam ukazali pisati domov. Domačim smo morali sporočiti, naj gredo na občino po podatke o naših rojstnih krajih. Obljubili so nam, da, ko dobijo te podatke, nas pustijo iz ujetništva. Kaj kmalu po prispelih podatkih od doma smo postali "folksdojčerji", še vedno pa smo ostali v suženjstvu. Vreme se je vse bolj in bolj kujalo. Na polju nismo več mogli delati. Rž v kopicah klije. Pšenica še ni požeta in otave ne kosijo, tudi naše delo zaostaja. Vsak dan postavljamo in obračamo lan, ko pa se posuši, ga zopet namoči dež. Poleg zavezniških napadov se je sedaj proti nacizmu zarotila tudi narava. Prav malo mi je mar za te težave. Glavno, da mine čas, da pride tisti srečni trenutek, ko bomo skupaj s svojimi dragimi. Naše življenje bo zopet srečno. Bog daj, da mine to razburkano življenje in pride čas, po katerem neizmerno hrepenim.

Danes je drugi rojstni dan mojega sinka Karleka. V mislih ga objemam in mu želim vse najboljše. Da ga le ne bi v življenju doletela taka usoda kot mene. Iz misli me prebudijo bobneči letalski motorji in nato strašno zavijanje alarmnih siren. V treh etapah so zavezniki nosili nad Berlin svoj smrtonosni tovor. Med poletom so jih spremljale ožarjene granate protiletalskih topov. Čez čas so se vračali po isti poti in ognjene orgije so se ponovile. Čuden in nepredvidljiv čas, kakor tudi oddaljenost od doma, nam nista vlivala prevelikega upanja. Upanje pa nam je obnovilo lepše vreme, saj smo takrat bili varnejši pred letalskimi napadi in tudi delati smo pričeli na polju. Zlagali smo lan v velike kopice. Nenormalno visoke in široke so bile. Od daleč so spominjale na piramide tam nekje na Orientu, v dolini Nila. Dnevno smo jih nešteto zložili. Pri delu so pomagali tudi okoliški kmetje, ki so svoj pridelek pripeljali semkaj v prodajo. Sedmi september. Angleži uprizorijo doslej največji napad na Nemčijo, kot maščevanje ob obletnici nemškega napada na London. Nevarnost je trajala vso noč. Bil je to strašen ognjeni ples, pomešan z grmenjem bomb, granat in letalskih motorjev. Nad Berlinom je bilo sestreljenih 19 angleških bombnikov. V tem kaosu nas je v tovarniški baraki obiskal nemški častnik. Začudil se je, zakaj smo še tukaj ob tovarni, saj je pretela velika nevarnost nenadnega napada, ko zavezniški pilot ni uspel odvreči svojega smrtonosnega tovora nad Berlinom in bi svoja skladišča morebiti "očistil" nad to bližnjo tovarno. Nebogljeni smo se stiskali kot preplašene ovce. Misli mi hitijo k mojim dragim. Spominjam se srečnih časov, ki so tako hitro minili. Bog daj, da bi se uresničile naše želje, da bi kmalu živeli kot nekoč v toplem objemu svojih dragih in domačih ognjišč. Častnik je izgledal dobričina in ni nič kaj spominjal na zagrizenega "Prajza". Obljubil nam je, da gremo kmalu domov, sedaj pa naj tukaj počakamo, pa kar bo, bo, saj v tej norišnici se lahko zgodi najhujše. Srečo smo to noč najbolj potrebovali. Bolj, ko je bilo slabo vreme, bolj so Angleži napadali. Velika nemška Göbbelsova propaganda je raztrobila, da so v noči iz 20. na 21. september "sklatili" 32 rafovcev. Vsak dan smo bežali v zaklonišče pred pretečo nevarnostjo letalskih napadov. Najstrašnejše je bilo, ko se je vnela bitka v zraku. Razločno smo videli oblake ognja sestreljenih enih ali drugih letal.

Kmalu so letalski napadi pojenjali. Graditi smo pričeli velikansko lopo za spravilo lanu. Ob koncu gradnje nas je šef pohvalil in vsakega nagradil s tremi stekleničkami piva. Kakšna radost in veselje. Razen vode, pa še ta je bila kot kaluža, nismo zaužili nič drugega.

Danes je moj "veliki" dan. Pred triindvajsetimi leti sem prišel na svet trdnim kmečkim staršem. Oče mi je

umrl, ko sem bil še bosopet, tako da so bila vsa bremena kmečkega življenja na dobri in gospodarni materi. Bog daj, da bi vsaj god praznoval doma, med svojimi dragimi.

Narava se počasi umirja in pripravlja na zimski počitek. Morda prinese tudi meni dolgo pričakovani trenutek odhoda k svojim dragim, v sladki objem, po katerem tako hrepenim.

Ta mesec smo, razen letalskih napadov, doživeli močan vihar, ki je razbil novo uto za spravilo lanu. Obenem pa je ob koncu oktobra prinesel snežni metež. Od doma sem dobil paket. Kakšno veselje! Dobil sem meso, zaseko, sir, česen in kekse. Ob odpiranju sem ugotovil, da je bil paket odprt in preiskan, saj je bilo zraven polno starega belgijskega časopisa, tudi škatla ni bila tista, ki je pripotovala od doma, saj je bilo na njej vse polno drugih naslovov. Vsebino paketa smo družno "pospravili" z mojimi dobrimi sotrpini. Tako smo obhajali vse svetnike, ob dobrotah, ki so bile z žulji in znojem blagrovane. Sicer tukaj v Nemčiji ta praznik ni bil dela prost dan, vendar sem v mislih in srcu praznoval z domačimi. Kmalu po prazniku vseh svetnikov se je razvedela vesela novica, da nas sedem ujetnikov čez dva dni odpustijo in pošljejo domov. Veselje, ki me je prevevalo, sem tlačil v sebi, ob spremljanju mešanih občutkov strahu in sreče. Ali je to res? Res je! Zvečer nas je obiskal šef in se poslovil od nas. Za popotnico smo dobili kruh in maslo in se zjutraj, še v temi, odpeljali s traktorjem na železniško postajo Zerbst. K poldnevu smo prispeli v taborišče Altengrabov, kjer so nas ponovno evidentirali. Zvedeli smo, da naš transport odrine proti Avstriji čez en teden. Dolgo bo še treba čakati. Kljub neučakanosti sem se pomiril z mislijo, da lepšega darila za god nisem pričakoval. Zdaj smo po taborišču pohajkovali in v bližnji okolici nabirali želod in suhljad. Na razne načine smo preganjali dolgčas. Sedem srečnežev se nas je sedaj trdno držalo skupaj: Franc Močnik iz Okoslavcev pri Sv. Juriju ob Ščavnici, Karel Pelc z Radenskega Vrha pri Slatini Radenci, Jožef Marko iz Svečine, Franc Karnet prav tako iz Svečine, Jožef Šnajder in Vinko Medik iz Obreža pri Središču ob Dravi ter jaz.

Kljub veselju in močnemu upanju nismo mogli ubežati neizprosному "prijatelju" - gladu. Kot v sanjah so nas na martinovo odgnali v neki prostor, nam pregledali prtljago in nas oskrbeli s suho hrano. Noč pred odhodom smo od razburjenja prebedeli in zgodaj zjutraj zapustili taborišče. V spremstvu nadutih vojakov smo na mrazu čakali do ranega dopoldneva, ko smo zasedli živinske vagone in se takoj odpravili na pot. V bližnjem Magdeburgu smo čakali do poznega večera. Spati ni bilo mogoče zaradi velike natrpanosti ljudi. Drugi dan smo prispeli v Nürnberg,

kjer so nas izgnali na prosto za umivanje in potrebo. Tukaj smo dobili tudi topel obrok. Kompozicija z nami srečniki ali nesrečniki je nadaljevala vožnjo proti Ingolstadtu in čez tri dni smo prispeli v pokrajino, ki je bila hribovita in pokrita s snegom. Tudi mraz smo sedaj bolj občutili. V Salzburgu so nas zopet izgnali na prosto, kjer smo dobili sladko želodovo črno kavo. Vožnjo smo nadaljevali po nešteti tunelih do Celovca in opazovali pokrajino, ki menda slovi po nešteti zimskošportnih centrih. Prihod pozno ponoči v Celovec, ob srebanju koruzne juhe, sem vzel, kot bi že bil doma. Polotila se me je dobra volja, ki pa je nisem upal kazati. Spomnil sem se starega pregovora, "da na koncu bič počí". Vožnja po Dravski dolini proti Mariboru ni bila nič kaj prijetna. Pogosto smo se ustavljali in tako končno prispeli v Maribor. Tukaj so nas obvestili, da moramo v pisarni postajnega poslopja dvigniti odpustnico, železniško vozovnico in žepnino 6 RM¹ za pot. Takoj po tem opravku smo mi trije sedli na vlak, ki je že čakal, proti Središču.

Z ostalimi sotrpini smo se prisrčno poslovili in vsako oko se je zasolzilo. Sedaj mi je bila edina misel: Bog daj, da bi doma našel vse v redu.

Na koncu dnevnika pa je napisal z poudarjenimi črkami:

"Zdaj končujem moj dnevnik in ponavljam: Nihče ne ve, kaj je strah, kateri ni bil v vojski. Nihče ne ve kaj je glad, kateri ni bil lageru. In nihče ne ve kaj je domotožje, kateri ni bil v ujetništvu!"

Priimki in imena vojnih ujetnikov s katerimi sem bil skupaj v sobi:

Pelc Karl št.111058, Radenski vrh, Slatina Radenci

Rajh Jakob št.111056, Hrašenski vrh, Slatina Radenci

Belak Lovrenc št.111049, Radenski vrh, Slatina Radenci

Paulec Alojz št.111047, Stanovsko, Poljčane

Sejnovič Adolf št.112821, Ob bregu 16 Maribor

Šnajder Jožef št.111061, Obrež pri Središču

Medik Vinko št.111062, Obrež pri Središču

Rep Anton št.111054, Počehova, Maribor

Prepelič Maks št.111060, Ritensberg p. Sl. Bistrica

Dajčar Roman št.112495, Stara vas p. Sv. Križ pri Ljutomeru

Čolnik Ivan št.111057, Okoslavci, Sv. Jurij ob Ščavnici

¹ Denarna enota nacistične Nemčije – Reichsmark.

Močnik Franc št.111050, Okoslavci, Sv. Jurij ob Ščavnici

Belšak Andrej št.111051, Okoslavci, Sv. Jurij ob Ščavnici

Pokrivač Alojz št.112377, Vodrajnski vrh pri Središču

Arnuš Franc št.1110003, Ruše

Karnet Franc št.111046, Svečina

Marko Jožef št.111045, Svečina

Kuhar Franc št.112642, Cankova

Zlatnik Ivan št.111053, Frankovci pri Ormožu

Lesjak Ivan št.111052, Hum pri Ormožu

Krebs Franc št. , Svečina

Menhard Alojz št., Št. Ilj

Pisni vir

Iz originalnega dnevnika.

Ključne besede

Karel Šavora, 5. april 1941 do 14. november 1941, vpoklic, dnevnik, nemško ujetništvo, prisilno delo.

Povzetek

Po marčnih demonstracijah 1941., ob podpisu pakta Stojadinovićeve vlade s silami osi, so starojugoslovanske oblasti pričele z vpoklicem vojaškega rezervnega sestava. Vojna je bila na obzorju. Največ vojaških rezervistov je bilo poklicanih na Ptuj, nekaj tudi v vojašnico Čakovec in Varaždin.

Na Ptuj so bili poklicani rezervni vojaki z našega konca, med njimi je bil Središčan Karel Šavora. Nabor je bil izpeljan dan pred nacističnim napadom na Jugoslavijo. Ljudje so bili zbegani in prestrašeni. Ukazi predpostavljenih niso imeli tiste teže, ki bi jo pričakoval. Pet dni po napadu je bilo vse končano. Nemci so večino rezervnega vojaštva zajeli, jih na Ptuj zasliali in jih peš napotili proti Avstriji. V Lipnici so jih naložili na živinske vagonne in jih odpeljali na prisilno delo globoko v Nemčijo, v taborišče pri Magdeburgu. Večina jih je delala pri kmetih in v tovarnah za izdelavo raznih potrebščin. Pri tem so doživljali pomanjkanje in strahovite zavezniške letalske napade.

V začetku novembra 1941. leta jih je večina dobila zagotovila, med njimi je bil tudi pisec dnevnika Karel Šavora, da bodo izpuščeni. Trnova pot povratka je bila poplačana s srečno vrnitvijo v drugi polovici novembra.